

стверджувати, що найбільш ефективними виявляються найменування, що формують конкретний зоровий або чуттєвий образ. Використання ж як комерційних назв абстрактних іменників, а також слів, семантично незнайомих аудиторії, можна вважати не цілком виправданими.

З огляду на вищезазначене, можна стверджувати, що поодинокі згадки як бажані назви прямої номінації, а також випадки одичної згадки як бажаної тих назв, які з погляду більшості опитаних такими не є, можна пояснити попереднім досвідом індивіда, місцем проживання та частотою відвідування установи з даною назвою. Мабуть, контакт з об'єктом, повторений багаторазово, обумовлює той факт, що особа починає надавати перевагу саме даному об'єкту. Сказане цілком і повністю узгоджується з мотиваційною теорією А. Маслоу [2].

Отже, досвід комплексного аналізу комерційних назв показує, що результати асоціативного експерименту, застосування методик визначення суб'єктивних дефініцій, суб'єктивних очікувань, виявлення зорових образів добре узгоджуються один з одним. Однак виявляється певна розбіжність з результатами опитування, що виявляє суб'єктивні переваги. Виявлено, наприклад, що нерозуміння значення слова або неточність розуміння зовсім не заважає оцінювати дане слово як найкраще у визначенні суб'єктивних переваг. З іншого боку, чітка асоціативна орієнтованість не є гарантією переваги.

Виявлено, що пряма кореляція між поняттями «найкраща комерційна назва», ступенем розуміння значення лексичної одиниці, що використовується як комерційна назва, і характером асоціативних зв'язків слова відсутня.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Карпенко О.Ю. Проблематика когнітивної ономастики: [монографія] / О. Ю. Карпенко. – О. : Астро-принт, 2006. – 324 с.;
2. Маслоу А. Мотивация и личность / Абрахам Маслоу — С.Пб. : Евразия, 1999. — 478 с.;
3. Суперанская А. В. Товарные знаки и знаки обслуживания / А. В. Суперанская // В пространстве филологии / ДонНУ. Филол. фак. – Донецк : Юго-Восток ЛТД, 2002. – С. 55–71.

Янишина Л.С. (Київ, Україна)

Французькі запозичення у романах англійських письменників другої половини XIX століття (компаративні аспекти)

Статтю присвячено аналізу французьких запозичень у романах англійських письменників другої половини XIX століття. Приклади запозичень розглядаються з погляду ступеня їх асиміляції, належності до певної граматичної категорії та предметної сфери.

Ключові слова: запозичення, джерело запозичення, походження слова, асиміляція, граматичні категорії, предметні сфери.

Статья посвящена анализу французских заимствований в романах английских писателей второй половины XIX века. Примеры заимствований рассматриваются с точки зрения степени их ассимиляции, принадлежности к определенной грамматической категории и предметной сфере.

Ключевые слова: заимствования, источник заимствования, происхождение слова, ассимиляция, грамматические категории, предметные сферы.

The article deals with the analysis of French borrowings in novels by English writers of the 19th century. Examples of borrowings are analyzed in terms of their assimilation, belonging to certain grammatical category and subject area.

Key words: borrowings, source of borrowing, origin of the word, assimilation, grammatical categories, subject areas.

Поширення французької мови у ХІХ столітті значною мірою визначалося її статусом у тогочасному світі. Це була мова міждержавного спілкування, зокрема міжнародних договорів, мова тогочасних еліт усієї Європи. Оскільки Англія традиційно мала тісні контакти з Францією, більшість неологізмів-запозичень ХІХ століття прийшла саме з французької мови.

Спробуємо проаналізувати французькі запозичення у творах відомих романістів другої половини ХІХ століття з погляду ступеня їх асиміляції, належності до певної граматичної категорії та предметної сфери.

Існує чимало праць присвячених дослідженню іншомовної лексики в різних мовах. Наприклад, різні аспекти аналізу та класифікації запозичень висвітлюються в роботах І. В. Арнольд [1], І. В. Андрусяк [2], Р. З. Гінзбург [3], О. І. Смирницького [4], Ю. А. Зацного [5], Н. М. Амосової [6]. Окремі проблеми, стосовні зазначеної тематики, розглядають у своїх дослідженнях І. М. Крейн [7], Ю. К. Волохов [8], В. П. Секірін [9].

Іншомовна лексика в англійській мові названого періоду поширювалася як усним, так і письмовим шляхом. Одним із найпродуктивніших провідників іншомовних запозичень була художня література. Автори використовували популярну французьку лексику для «осучаснення» своїх творів, створюючи в такий спосіб зв'язок із реаліями тогочасного суспільства: *The bar silver is in the north cache* 'злитки срібла знаходяться у північній схованці' (Р.С.); *A blue blouse, with profuse white fancy-work over the bosom* 'блакитна сорочка з надмірною кількістю вишивки на грудях' (В.К.); *Most of the windows were dark, but now and then fantastic shadows were silhouetted against some lamp-lit blind* 'у вікнах будинків було темно, і тільки де-не-де на підсвіченій зсередини фіранці вимальовувалися фантастичні силуети' (О.У.); *Lying in bed all day and playing at dominoes, like poor Lord Plessy, would be more private and bearable* 'лежати цілими днями в ліжку і грати в доміно, як бідний лорд Плессі, було б пристойніше' (Дж.Е.); *The style in which it was written was that curious jewelled style, vivid and obscure at once, full of argot and of archaisms* 'книга була написана своєрідним пишномовним стилем, з одного боку живим і яскравим, але наповненим специфічними словами і архаїзмами' (О.У.); *There is a law of extradition between them* 'між ними стояв закон про виселення' (Т.Р.); *Waiter, bring coffee, and fine-champagne, and some cigarettes* 'офіціанте, принесіть нам каву, шампанське і сигарети' (О.У.).

В. П. Секірін на основі свого дослідження доводить, що в ХІХ столітті до

англійської мови прийшло більше французьких слів, ніж протягом будь-якого іншого періоду від часів Середньовіччя [9, 57]. Найчисленніші групи слів стосуються таких сфер, як література, архітектура, мистецтво, кулінарія, є назвами предметів одягу, харчових продуктів, тканин, політичними та військовими термінами, це також слова, що позначають певні якості, поведінку: *whether we regard the earth as a putrefying nidus for a saved remnant, including ourselves, or have a passionate belief in the solidarity of mankind* 'чи сприймаємо ми землю як помийну яму, де збереглись ще залишки обраних, таких як ми, чи беззастережно віримо у єдність людства' (Дж.Е.); І.М. Крейн у своїй дисертації досліджує питання кількості, складу та характеру французьких запозичень цього періоду [7, 3–7]. Авторка доводить необґрунтованість думки про те, що в XIX столітті кількість французьких запозичень значно зменшилася в порівнянні з попереднім періодом і стверджує, що потік запозичень із французької мови був безперервним. Доводиться, що кількість запозичень у XIX столітті коливалася на рівні 10–40 одиниць на рік, а засвоєння французьких слів відбувалося через наукову і художню літературу, публіцистику, переклади.

Проте деякі дослідники наголошують на складності питання про запозичення у мові. Наприклад, А. І. Смирницький зазначає, що поняття «запозичення» є відносним і обумовлене нашим фактичним знанням. Зазвичай ми називаємо те чи інше слово запозиченим, якщо можемо визначити фактичне джерело його запозичення. Однак, багато слів, що не увійшли таким чином до запозичень, можуть виявитися запозиченими з якого-небудь невідомого джерела [4, 245].

Р. З. Гінзбург наголошує на тому, що слід розрізняти поняття «джерело запозичення» та «походження слова», оскільки вони можуть не збігатись, внаслідок чого виникає плутанина [3, 161]. У проаналізованих творах було виявлено 10 прикладів лексичних одиниць, для яких французька мова стала джерелом запозичення, але не походження. Це деякі слова латинського походження, що прийшли через французьку мову: *"It's the mirage!" he exclaimed «це ж міраж», – вигукнув він* (Т.Р.); *Round the neck was a thick torque of gold, and bound on to the forehead was a single and enormous uncut diamond* 'навколо шиї обвивався товстий золотий ланцюг, а на лобі був надзвичайно великий неограниений діамант' (Г.Х.); *the Act of Parliament, which had been hurriedly passed, authorizing assessments for sanitary measures* 'парламент наивидкуруч ухвалив закон про новий податок, що вводився для того, аби зібрати кошти для проведення необхідних санітарних заходів' (Дж.Е.).

Приклад грецького слова, що потрапило з французької: *Every day he seemed to become more interested in biology* 'з кожним днем він все більше захоплювався біологією' (О.У.).

Трапляються також слова італійського походження, запозичені з французької мови: *She had all the delicate grace of that Tanagra figurine that you have in your studio, Basil* 'своєю витонченою грацією вона була схожа на таназрську статуєтку, що стоїть у вас в студії, Безіле' (О.У.).

Згадаймо й інші грецькі за походженням неологізми, що потрапили до

англійської за посередництвом французької мови: *When the Verities become acrobats we can judge them 'тільки оцінивши всі ті акробатичні витівки, на які здатна істина, ми можемо справедливо судити про неї' (О.У.); You are like one of the heroes of those silly melodramas mother used to be so fond of acting in 'ти один в один схожий на героїв дурних мелодрам, які так любила розігрувати мама' (О.У.); He not only used his stethoscope (which had not become a matter of course in practice at that time), but sat quietly by his patient and watched him 'він не тільки використовував стетоскоп (у ті часи лікарі його не часто використовували у своїй практиці), але й подовгу сидів біля пацієнта, спостерігаючи за ним' (Дж.Е.).*

А ось приклад грецького за походженням слова, що було запозичене спочатку латинською мовою, а звідти потрапило до французької: *strychnine will destroy the coats of the stomach 'стрихнін руйнує внутрішню слизову оболонку шлунка' (Дж.Е.).*

Латинське за походженням слово, що було запозичене італійською мовою, а звідти французькою: *On the grass table-land at the top was ample camping-ground, which had been utilized as a military cantonment 'його вершина утворювала вкриту травною рівнину, що використовувалася як місце для військового табору' (Г.Х.).*

Відповідно до класифікації, запропонованої І. В. Арнольд [1, 215], за ступенем асиміляції запозичення можна поділити на дві групи:

1) повністю асимільовані, тобто такі, що відповідають усім морфологічним, фонетичним і орфографічним нормам мови-реципієнта і сприймаються мовцями як англійські, а не іншомовні слова. Більшість проаналізованих французьких запозичень відповідають цій групі (знайдено 23 приклади): *a dove-colored blouse and a maroon velvet cap 'світло-сіра блузка і ліловий оксамитовий капелюшок' (Дж.Е.); At the Marble Arch they hailed an omnibus 'Біля Мармурової Арки вони сіли в автобус' (О.У.); Lydgate sat paralyzed by opposing impulses 'Лідгейт сидів нерухомий, мов паралізований, в ньому боролися два протилежні бажання' (Дж.Е.); Never trust a woman who wears mauve, whatever her age may be, or a woman over thirty-five who is fond of pink ribbons 'не вірте жінці, що, незважаючи на свій вік, носить одяг лілового кольору, або в свої тридцять п'ять полюбляє рожеві стрічки' (О.У.);*

2) частково асимільовані, тобто такі, що залишаються іншомовними за своїм звучанням, написанням чи граматичною формою (12 прикладів): *girl whose notions about marriage took their color entirely from an exalted enthusiasm about the ends of life, an enthusiasm which was lit chiefly by its own fire, and included neither the niceties of the trousseau, the pattern of plate, nor even the honors and sweet joys of the blooming matron 'дівчина, що захоплено уявляла собі шлюб, як служіння вищим цілям життя; захоплення це жилося власним вогнем і не мало нічого спільного не тільки з думками про посаг та вибір весільного сервізу, але навіть з відповідними привілеями і радощами стану молодої господині' (Дж.Е.); I am a Jesuit, if you please to think so, a man of trifles and crochets and scruples – but you will humour me, I hope, in merciful consideration for my suspicious Italian character, and my uneasy Italian conscience 'якщо хочете, можете вважати мене єзуїтом,*

приченою, педантом, дріб'язковою людиною, але будьте такі люб'язні, приймаючи до уваги мій недовірливий італійський характер, будьте поблажливі до моєї делікатної італійської совісті' (В.К.); *Though it is an entourage to cause trembling – especially in a woman – Isidora docs not betray it* 'хоча весь цей антураж був спрямований на те, щоб вражати, особливо жінок, Ісідору це не захоплювало' (Т.Р.); *My dear fellow, she tried to found a salon, and only succeeded in opening a restaurant* 'мій любий, вона намагалася створити у себе салон, але спромоглася лише відкрити ресторан' (О.У.);

3) частково асимільовані, що позначають реалії, похідні з інших країн, і не мають англійського еквівалента (1 приклад): *It is two picayunes the glass* 'склянка коштує дві монети' (Т.Р).

Особливу групу складають інтернаціоналізми (10 прикладів): *Look through this lorgnette* 'подивіться крізь цей дорнек' (Т.Р.); *They who viewed it were not the men to have faith in phantoms, or phantasmagoria* 'ті, хто це бачив, були людьми, що не вірили у привиди і фантасмагорії' (Т.Р.); *Come, let us sit down and try what the new chef here is like, and then you will tell us how it all came about* 'давайте всядемось за стіл і оцінимо старання нового місцевого шефа-кухаря, а потім ви нам все докладно розповісте' (О.У.); *an insult to poor Adolphe, who invented the menu specially for you* 'образа для нещасного Адольфа, який придумав меню спеціально для тебе' (О.У.); *which of you will indulge me with a game at dominoes* 'хто з вас порадує мене партією в доміно' (В.К.); *Why didn't he use his interest to get Ladislaw made an attache or sent to India?* 'чому він не використав своєї впливовості, щоб зробити Ладислава якимось аташе чи відправити до Індії?' (Дж.Е.).

Що ж до частиномовної належності неологізмів-запозичень, то основну частину складають, природно, іменники (39 прикладів): *the termination of the escarpment* 'край стрімкого схилу' (Т.Р.); *The exploitation of Earth's treasures is a question not confined to nations* 'проблема використання земних ресурсів – це питання не тільки національного масштабу' (Т.Р.); *For my own poor part, I don't know one note of music from the other; but I can match you at chess, ecarte, and even at billiards as well* 'що стосується мене, я хоч і не можу відрізнити одну ноту від іншої, можу бути достойним суперником у грі в шахи, в карти і навіть у більярд' (В.К.); *When he was gone, Rosamond left her chair and walked to the other end of the room, leaning when she got there against a chiffonniere, and looking out of the window wearily* 'коли він пішов, Розамонда встала зі стільця і пішла в інший бік кімнати. Там вона оперлась на комод і втомлено визирнула у вікно' (Дж.Е.); *we heard an elephant scream, and saw its huge and charging form with uplifted trunk and tail silhouetted against the great red globe of the sun* 'ми почули рев слона і побачили його величезний силует з піднятим хоботом і хвостом на фоні червоного сонячного диску' (Т.Х.); *It was not more than six feet high, and the top was adorned with statuettes in marble, ranged at regular distances one from the other* 'він був приблизно 6 футів заввишки, а на ньому симетрично розташовувались мармурові статуєтки' (В.К.).

Менш численними є дієслова (5 прикладів): *I confess it mystifies me* 'я присягаюся, що це мене спантеличило' (Т.Р.); *They manipulate the rope with*

the ability of experienced executioners ‘вони користувалися мотузкою з вправністю досвідчених катів’ (Т.Р.).

Рідше трапляються прикметники (2 приклади): *you are a man whose feelings are acutely impressionable* ‘ви – дуже вразлива людина’ (В.К.).

У словниковому складі людини відображено результат пізнавальної діяльності попередніх поколінь, збережено інтелектуальні здобутки предків, класифіковано і систематизовано навколишній світ. Тому, аналізуючи неологізми-запозичення, слід враховувати стосунок слова до певної сфери людського життя. Відповідно до схеми, запропонованої укладачами словника *The Oxford Dictionary of New Words* (second edition, 1999) і використаної в роботі І. В. Андрусяк [див. 2, 19–20], проаналізовані приклади запозичень можна віднести до наступних предметних сфер або секторів загальної картини світу англословного суспільства XIX століття:

спосіб життя і дозвілля (30 прикладів): *domino* ‘доміно’, *cigarette* ‘цигарка’, *chiffonnier* ‘комод’, *ottoman* ‘диван’;

людина й суспільство (2 приклади): *solidarity* ‘єднання’, *exploitation* ‘експлуатація’;

масова культура (2 приклади): *melodrama* ‘мелодрама’, *argot* ‘жаргон’;
 медицина (3 приклади): *paralysis* ‘параліч’, *sanitary* ‘санітарний’,
stethoscope ‘стетоскоп’;

містечко і музика (2 приклади): *figurine* ‘статуєтка’, *lorgnette* ‘лорнет’;

навколишнє середовище (1 приклад): *escarpment* ‘укіс’;

наука і техніка (3 приклади): *sociology* ‘соціологія’, *strychnine* ‘стрихнін’,
biology ‘біологія’; політика (2 приклади): *attaché* ‘аташе’, *extradition* ‘вигнання’;

спорт (1 приклад): *acrobat* ‘акробат’.

Варто відзначити, що подібні мовні процеси притаманні також українській мові XIX століття. Протягом усього так званого довгого XIX століття (так історики характеризують часовий відтинок із кінця XVIII ст. – до 1918 р.) українські землі перебували у складі двох імперій – Російської та Австрійської (з 1867 р. – Австро-Угорської). Саме у цей період у імперіях Романових та Габсбургів активізувалися модернізаційні процеси, значною мірою під впливом ідей Просвітництва, ширими прихильниками яких були імператори Йосиф II та Олександр I. Внаслідок кодифікації права, індустріалізації та урбанізації, скасування кріпосного права та панщини, ґрунтовних реформ майже всіх сфер суспільного життя значно змінився побут мешканців українських земель. Водночас централізація управління провінціями, освітня та колонізаційна політика імперій зумовлювала все більше поширення російської (у Наддніпрянщині) та німецької (у Галичині й на Буковині) мов, особливо у сфері адміністративного управління та у містах. У другій половині XIX ст. мовне питання переходить із сфери культурних дебатів у політику й перетворюється на одну з ключових підстав розвитку національних рухів, творення модерної нації (з цією метою лідери національних рухів заохочують написання різноманітних словників, підручників, читанок, які б мали продемонструвати зрілість та

досконалість тієї чи іншої мови). У цьому контексті загострюється протистояння із польськими діячами у Галичині, де вони після порозуміння із Габсбургами у 1867 р. здобули панівні позиції (боротьба за україномовні гімназії, за використання української мови у адміністративних та судових інстанціях, в університеті і т.д.), із російськими місцевими урядовцями на Наддніпрянщині (наслідком чого стали Валуєвський циркуляр 1863 р. та Емський указ 1876 р. про обмеження використання української мови у різних сферах громадського життя). Іншою стороною зазначених процесів модернізації суспільного життя та протистояння національних ідей стало мовне взаємопроникнення, активне залучення іншомовної лексики у словниковий склад не лише української, але й польської, російської, румунської мов, особливо у сфері юриспруденції, економіки, природничих наук. Водночас українська мова значною мірою за посередництва російської та німецької поповнюється й лексикою популярної тоді французької мови, *lingua franca* тогочасної Європи.

Аналіз лексики названих художніх творів засвідчив, що ХІХ століття характеризується поповненням словникового складу англійської мови значною кількістю французьких запозичень. Оскільки в ХІХ столітті французька мова була популярна у вищих колах суспільства, письменники використовували її для надання своїм творам більшої виразності та підкреслення зв'язку роману з реальним життям тогочасного суспільства. Французька мова стала також активним провідником іншомовної лексики з інших мов до словникового складу англійської мови, виступаючи, таким чином, посередником і джерелом поповнення англійської мови запозиченнями з багатьох мов світу. За ступенем асиміляції у мові-реципієнті майже половину від загальної кількості становлять повністю асимільовані запозичення, що сприймаються мовцями як англійські, а не іншомовні лексеми. Меншу частину складають частково асимільовані запозичення та інтернаціоналізми. Природно, що більшість неологізмів-запозичень – іменники, і лише п'яту частину складають дієслова та прикметники.

Оскільки мова йде про художні твори, то серед проаналізованих запозичень переважають такі, що належать до предметної сфери «спосіб життя і дозволя». Цей сектор загальної картини світу людини включає в себе поняття, пов'язані з її життєдіяльністю: побут, почуття, риси характеру, події і т. д. Отже, аналіз французьких запозичень в художніх творах англійських письменників зазначеного періоду вможливило дослідження французького впливу на літературу англійську мову ХІХ століття.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Арнольд І.В. Лексикология современного английского языка. – М.: Высш. шк., 1959. – 351 с.;
2. Андрусак І.В. Англійські неологізми кінця ХХ століття як складова мовної картини світу / Ірина Василівна Андрусак // Проблеми романо-германської філології: Зб. наук. пр. / Ужгородський нац. ун-т [ред. кол.: М. М. Полложин та ін.]. – Ужгород, 2002. – С. 17–21.;
3. Гинзбург Р.З. Лексикология английского языка / Розалія Залмановна Гинзбург. – М.: Высш. шк., 1979. – 272 с.;
4. Смирницкий А.И. Лексикология английского языка / Александр Иванович Смирницкий. – М.: Изд-во лит. на иностр. яз., 1956. – 260 с.;
5. Зацний Ю.А.

Неологізми англійської мови 80–90 років ХХ століття / Юрій Антонович Зацний. – Запоріжжя: РА «Тандем-У», 1997. – 396 с.; 6. Амосова Н.Н. Этимологические основы словарного состава современного английского языка / Наталия Николаевна Амосова. – М.: Изд-во лит. на иностр. яз., 1956. – 220 с.; 7. Крейн И.М. Французские заимствования XIX века в английском литературном языке: Автореф. дис. ... канд. филол. наук / Моск. гос. пед. ин-т иностр. яз. – М., 1963. – 17 с.; 8. Волохов Ю.К. Словарные заимствования, пополнившие английскую лексику в XX веке: Автореф. дис. ... канд. филол. наук / Юрий Кириллович Волохов. – Киевский гос. пед. ин-т иностр. яз. – К., 1974. – 20 с.; 9. Секирин В.П. Заимствования в английском языке. – К.: Изд-во Киевск. ун-та, 1964. – 152 с.

Ярмак В.І. (Київ, Україна)

Семантико-експресивний потенціал концепту „СИН” у сербських, російських і українських фразеологізмах та пареміях

У статті розглядається амбівалентність сприйняття семантико-експресивного змісту концепту „син”, яку засвідчує порівняльний аналіз сербського, російського і українського фразеологічного й пареміологічного матеріалу.

Ключові слова: *концепт „син”, фразеологізм, паремія, асоціативні зв’язки, гендерна стереотипізація, еволюція мовної картини світу.*

В статье рассматривается амбивалентность восприятия семантико-экспрессивного содержания концепта „сын”, о которой свидетельствует сравнительный анализ сербского, русского и украинского фразеологического и паремiologicalкого материала.

Ключевые слова: *концепт „сын”, фразеологизм, паремия, ассоциативные связи, гендерная стереотипизация, эволюция языковой картины мира.*

The article deals with perceptive ambivalence of semantic and expressive contents of the concept of "son" testified by comparative analysis of Serbian, Russian and Ukrainian phraseological and paremiological material.

Key words: *concept of "son", phraseological unit, paremiological unit, associative links, gender stereo-standardization, evolution of linguistic world-image.*

Лексеми-назви спорідненості не випадково часто-густо фігурують у фразеології та пареміології усіх слов’янських народів, адже вони не лише підсумовують колективний етнопсихологічний досвід, а й свідчать про еволюцію мовної картини світу, „...виступають продуктивним засобом концептуалізації й вербалізації гендерного фактора (механізму) в мові, фіксуючи гендерну стереотипізацію, притаманну колективній свідомості, ... відображаючи в образній формі національно детерміновані оцінки й стереотипи, пов’язані з ... традиційним розподілом чоловічих і жіночих ролей у суспільстві” [2, 2]. Метою даною розвідки є порівняльний аналіз семантико-експресивного діапазону концепту „син” у фразеологізмах та пареміях споріднених слов’янських мов (сербської; російської; української), котрі, однак, репрезентують різні групи, відповідно, – південно- й східнослов’янську. Слідом за Т. В. Радзівєвською концепт